

Litteratur

ERIK ANNERS:

Politik och kriminalpolitik

Det är, Gudi klagat, i dessa onda litterära tider alltför sällan man får i sina händer memoarer med både stil och intresse. Om författaren kan skriva har han alltför sällan något att säga, och om han har något att berätta kan han ofta inte skriva. Men Torsten Eriksson, den förra året avlidne legendariske kriminalpolitikern, kan skriva klart, livfullt och medryckande. Och han har onekligen mycket av intresse att berätta.

Hans postumt utgivna memoarer: Politik och kriminalpolitik (Norstedts) är så bra, att de egentligen borde bli obligatorisk kurslitteratur i rätthistoria och straffrätt. Han ger nämligen insideshistorien av den svenska kriminalpolitikens utveckling under ett särdeles viktigt skede, 1930-talet–1970-talet. I det större historiska perspektivet motsvarar denna period i betydelse genombrotten för nya riktlinjer i slutet av 1700-talet och mitten av 1800-talet.

Men, plus ça change, plus c'est la même chose. 1700-talets rationaliserade kriminalpolitik, där straffarbetet började ersätta den hämningslösa floden av dödsstraff, bröt samman i gemensamhetsfängelsernas pesthålör. 1800-talets humaniserande reformer, med skyddet av brottslingen mot kriminell smitta genom ensamcellerna, gav inte heller vad man hoppats på. Cellfången blev alltför ofta så passiviserad och nedbruten av isoleringen, att förbättringen var en fiktion. Nu, i dessa dagar, kan vi också se att 1900-talets kriminalpolitiska reformer i vårt land är misslyckade. Vi får börja tänka om, igen.

Torsten Eriksson fick vara med i kretsen kring Karl Schlyter, som byggde upp det moderna individualiserade behandlingssystemet med nya anstalter och nya metoder i kriminalvården.

Själv hade han goda förutsättningar att spela en ledande roll i det arbetet. Han hade fått kämpa sig fram i ungdomen under svåra förhållanden, han visste hur människor kunde ha det och hur de kunde hjälpas. Han

trodde på välvilja och förtroende på vårdarsidan och på det därigenom utvecklade självansvaret på den andra. Men han framstår inte alls i memoarerna (för dem som kände honom inte i livstiden heller) som en fanatiker, som förgapat sig i orealistiska humanitära fantasier. Han visste av egen lång erfarenhet att man inte fick något gratis i kriminalvården och att förbättring kräver lång tid och ett orimligt tålmod. På en "permissiv" kriminalpolitik trodde han inte alls.

Så mycket bättre förstår man hans bitterhet över att de ekonomiska satsningarna på de Schlyterska reformerna blev hopplöst otillräckliga. Reformprinciperna kunde bara föras ut i praktiken delat och styckevis. Kriminalvården fick mer promemorior än materiella resurser. Det är sorgligt att tänka sig att om blott en ringa del av de enorma belopp, som slösats bort på att göra om skola och gymnasier – med eländiga följder – satsats på anstaltsvården, skulle läget inom kriminalpolitiken ha kunnat vara mycket bättre än det är i dag.

En annan central observation hos Torsten Eriksson är de olyckliga följderna av de alkoholpolitiska reformerna år 1955. Vi var inte mogna i Sverige för att avskaffa motboken, och resultatet av den ljusblå optimismen har blivit en social katastrof med oerhört svåra återverkningar på brottsligheten i allmänhet och ungdomsbrottsligheten i synnerhet.

Mot bakgrund av det nuvarande läget i kriminalpolitiken framstår ändå 1950-talets förhållanden som idylliska. Strafflagsbrotten uppgick år 1950 till 160 000. År 1957 hade de stigit till 260 000, en siffra som Tage Erlander i riksdagen förklarade vara en enorm och mycket oroande ökning.

Vad skall vi säga nu, när siffran för 1976 ligger någonstans kring 700 000? Vi har kommit i den situationen att en total omprövning av de principiella grunderna för straffrätten och de praktiska metoderna inom kriminalpolitiken måste omprövas.

Det brottsförebyggande rådet har också inlett arbetet på detta.

Så långt hinner inte Torsten Eriksson i sina memoarer. Det är stor skada att han är borta; han hade haft mycket att ge vid den smärtsamma och dyrbara omprövning som förestår. Ty han var aldrig rädd att se realiteterna i ögonen.

Hans bok ger också mycket om honom själv liksom om en mångfald förgrundsgestalter inom politik och kriminalvård under de spännande decennierna han skriver om. Den är läsvärd redan på grund av de personporträtt han rättfram och insiktsfullt tecknar.

Det sämsta med boken är egentligen den bild av Torsten Eriksson som satts på omslagets baksida. Där ser man en äldre herre, kraftfull men något sliten, som med det byråkratiska högdjurets hela auktoritet talar om hur saker och ting egentligen förhåller sig.

Förmodligen var han besvärlig. Han visar

i boken mycket av den självtillräcklighet som ofta präglar människor, vilka måst kämpa hårt i ungdomsåren. Men han var också öppen och spontan. Mest av allt, han var så till den grad svensk. Ingen som fick tillfälle att träffa, om än aldrig så kortvarigt, denna komplicerade blandning av styrman Karlsson och Varg-Larsen, kunde gärna undgå att tycka om en sådan kraftkarl. När han med håret på ända, ögonen lysande av entusiasm och vaggande som en björn berättade om vad han ville åstadkomma, var han oemotståndlig.

Så var och är Nancy Eriksson, som boken också handlar om. Båda är vittnesbörd om det bästa som den gamla socialdemokratin gav: människor engagerade i samhällsarbetet, inte för sin egen skull utan därför att de inte kunde låta bli att hjälpa sina medmänniskor. För de visste hur arbetslivets och nödens realiteter såg ut på nära håll. Tänk, om det funnes flera sådana socialdemokrater nu.